Эмотивные лакуны / И. В .Томашева //Язык и эмоции. Сб. научн. трудов. ВГПУ – Волгоград : Перемена, 1995. – С. 50–60. 9. *J.P.Vinay, J.Darbelnet*. Stylistique comparee du fraicais et de 1'anglais, P., 1958. – 315 p. 10. *Jurgita Cvilikaitė* Lexical Gaps. Resolution by functionally complete units of translation [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.minfolit.lt/arch/8001/8360.pdf

Зірко І. П., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ ЧИТАННІ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються основні шляхи формування комунікативної компетенції в читанні навчальної літератури у студентів-іноземців, визначається циклічність занять, аналізується зміст кожного з циклів, а також подається перелік лексико-граматичних засобів, які є орієнтирами для студентів при визначенні комунікативних завдань та запропоновано класифікацію і зразки.

Ключові слова: *вилучення навчальної інформації, циклічність, цільова настанова, лексико-граматичні засоби, орієнтири, класифікація, комунікативні завдання.*

В статье рассматриваются основные пути формирования коммуникативной компетенции в чтении учебной литературы у студентов-иностранцев, определяется цикличность занятий, анализируется содержание каждого из циклов, подаётся перечень лексико-грамматических средств, являющихся ориентирами для студентов при определении коммуникативных задач, а также предлагается классификация и образцы.

Ключевые слова: *извлечение учебной информации, цикличность, целеустановка, лексико-грамматические средства, ориентиры, классификация, коммуникативные задания.*

The author examines the main ways of formation of communicative competence in reading of education literature by foreign students, defines cyclic studies, analyses contents of each cycle, the list of lexical-grammatical means are given, which are reference points for students to define communicative tasks. The classification of examples are proposed.

Key words: *extraction of educational information, cycle, goal-oriented, lexical-grammatical means, reference, points, classification, communicative tasks.*

Читання – це серйозна розумова праця, у процесі якої студенти аналізують, порівнюють, роблять висновки і узагальнення. У навчальній діяльності студентів значну роль відіграє читання підручників, навчальних посібників, практикумів тощо, тому що це один із шляхів реалізації пізнавальної мети, за допомогою якої відбувається засвоєння готових знань і способів діяльності. Вміння працювати з навчальною літературою, вважається одним із головних показників готовності студентів до навчання в галузі вибраної спеціальності і, як наслідок, критерієм ефективності навчання.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що іноземні студенти погано орієнтуються у навчальній літературі з фахових дисциплін і не можуть вилучити необхідну інформацію відповідно до авторського задуму з підручників та посібників.

Мета статті – допомогти викладачам, використовуючи методичні прийоми та лексико-граматичні засоби, сформувати у студентів навички читання літератури з будь-якої навчальної дисципліни, що буде сприяти більш глибокому розумінню і міцному засвоєнню інформації.

Усе це обґрунтовує методичну доцільність навчання читанню фахової літератури студентів-іноземців як основи для оволодіння способами спілкування у професійній сфері.

У статті дається один із можливих шляхів формування комунікативної компетенції в читанні, який допоможе максимально скоординувати зміст навчання на практичних заняттях з української мови з відповідно до комунікативних потреб студентів-іноземців.

Під комунікативною компетентністю в читанні навчальної літератури розуміємо здатність студентів-іноземців вилучати необхідну навчальну інформацію адекватно до авторського змісту із підручників з економіки, філософії, психології, біології, фізики тощо.

В основі навчання лежить процес моделювання необхідного рівня комунікативної компетенції, який включає всі види роботи студентів із навчальною літературою. Реалізуючи принцип стадійності в навчанні і враховуючи неоднорідність комунікативних одиниць у реальній навчальній діяльності іноземних студентів на заняттях із загальних дисциплін, слід вибирати такий шлях навчання, який передбачає послідовність засвоєння студентами різних їх типів. Як комунікативна одиниця виступає текст параграфа.

Аналіз текстів параграфів допоміг визначити їх типологію. А співвіднесеність типів текстів із комунікативними цільовими настановами їх авторів дало змогу встановити типологію актів спілкування у процесі читання навчальної літератури. У результаті було виділено п'ять типів актів спілкування, які покладені в основу процесу послідовного формування комунікативної компетенції відповідно до різних стадій її становлення. Кожна з цих стадій характеризується змістовими відмінностями, пов'язаними з необхідністю формування у студентів умінь читання текстів відповідного типу, і єдиною організаційною формою, якою виступає циклічність занять.

Розглянемо зміст кожного циклу, враховуючи потреби навчального процесу та мовні труднощі конкретного типу текстів для студентів-іноземців.

1. Комунікативні потреби висувають на перше місце навчання читанню текстів-описів, які реалізують такі комунікативні цільові настанови авторів:

- ввести основні поняття з предмету;
- дати основне уявлення про закон;
- дати уявлення про використання речовин, явищ, законів у практичній діяльності людини.

Експериментально доведено, що тексти-описи найбільш легкі для сприйняття, особливо для іноземних студентів. Читаючи їх, студенти зіштовхуються з вирішенням таких комунікативних завдань:

- зрозуміти зміст поняття (терміна), що вводиться і запам'ятати його визначення;
- зрозуміти приклад і співвіднести його зі своїм життєвим досвідом і знаннями;
- зрозуміти і запам'ятати правило функціонування чи загальний принцип;
- зрозуміти і запам'ятати склад речовини і будову елемента;
- зрозуміти хід типового завдання і застосувати аналогічні розмірковування на практиці;
- зрозуміти і запам'ятати відповідність позначень і позначуваного.

2. Метою наступного циклу занять є формування умінь читання текстів-описів, у яких реалізуються такі комунікативні цільові настанови, як:

- дати уявлення про предмет, явище і його призначення;

- дати уявлення про знаходження речовини в природі і її одержання;
- дати уявлення про порядок дій під час виконання завдання;
- описати значення закону тощо.

Для того щоб зрозуміти ці тексти, студенти повинні вміти вирішувати такі комунікативні задачі:

- зрозуміти зміст поняття (терміна) і запам'ятати його визначення;
- зрозуміти і запам'ятати правило і загальний принцип діяльності;
- зрозуміти приклад і співвіднести його зі своїми знаннями чи життєвим досвідом;
- зрозуміти, на якій підставі дається класифікація і запам'ятати її;
- зрозуміти властивість і характеристику предметів, речовин, явищ і вміти їх описати;
- зрозуміти і запам'ятати склад і будову речовин;
- зрозуміти значення явищ і та ін.

3. Третій цикл занять спрямований на формування умінь читання текстів-описів, що втілюють такі комунікативні цільові настанови:

- дати уявлення про систему одиниць;
- дати уявлення про побудову графіка, таблиці, креслення;
- дати уявлення про побудову речовини, елемента;
- дати уявлення про основні положення теорії.

Крім комунікативних завдань, що згадуються у попередніх циклах студентам треба навчитись також розуміти і запам'ятовувати узагальнення та висновки.

4. Четвертий цикл занять має на меті навчити студентів опановувати умінням читати тексти-міркування з комунікативними цільовими настановами типу:

- довести наукове положення (теорему);
- пояснити правило, явище (формулу) тощо.

У цьому циклі студенти вперше зустрічаються з викладом матеріалу, який має вигляд роздумів, що є найважчим для сприйняття. Читаючи такі тексти, студенти мають вирішити два комунікативні завдання:

- усвідомити хід доказів і запам'ятати узагальнення та висновки;
- зрозуміти хід вирішення типових завдань і застосувати аналогічні розмірковування на практиці.

5. П'ятий цикл включає заняття, на яких студенти вчаться читати тексти з комунікативними цільовими настановами:

- пояснити умови, за яких можливе явище;
- пояснити хід розрахунків для вирішення типових задач;
- дати характеристику властивостей предметів, явищ, залежностей.

У таких текстах використовується комбінація способів викладу: опис та розмірковування. Комунікативні завдання, що виконуються під час читання цих текстів, відомі студентам із попередніх циклів [Томина,1985]. Отже, у цьому циклі особливу увагу слід приділяти навчанню студентів розуміти цілісний текст.

Організований таким чином зміст навчання читанню навчальної літератури дозволяє задовольнити комунікативні потреби студентів у цьому способі комунікації як на початку навчання загальнотеоретичним дисциплінам на підготовчому етапі, так і на подовженому етапі, коли студенти починають створювати на основі наукових текстів свої нові тексти (реферати, доповіді, курсові і т. ін.).

Однак, як відомо, для того щоб акт комунікації відбувся, комунікантам необхідно володіти єдиним кодом спілкування. У зв'язку з цим важливо зазначити, що велике значення має не тільки комунікативна компетенція студентів-іноземців, але і більш точне врахування можливостей студентів авторами навчальної літератури. Для удосконалення форм створюваних підручників і навчальних посібників може служити врахування авторами переліку таких лексико-граматичних засобів, які є орієнтирами для студентів у процесі визначення комунікативних завдань:

1. Визначення поняття, явища, предмета (дефініція та кваліфікація): *що є що; що-це що;чим називається що; чим називають що; що називається яким; що називається чим; якщо…, тоді що називається яким; якщо…, то що називають яким; що - що; що є чим; що являє собою що.*

2. Ілюстрація: *наприклад,…; приклад (покажемо на прикладах, розглянемо на прикладах, прикладом є…); зразок…; малюнок…, на малюнку…зображено(показано, приведено, побудовано, дано); на графіку (в таблиці, на кресленні) даний…; так,… .*

3. Узагальнення, висновок: *таким чином,…; можна зробити висновки, що…; звідси , з цього (з цього закону) випливає, що…; так,…; отак,…;*

4. Опис властивостей і характеристика предмета, явища, речовини, процесу: *що не має що/чого; що має який колір (форму,*

розмір); що знаходиться (розміщено, лежить)де; що дорівнює чому; що + коротка форма прикметника; що яке (може бути яким); що характеризує що; що має що (які властивості); що володіє чим; що (не) змінюється при…; що виникає в результаті чого; що зумовлюється (утворюється), що зумовлює що; що стає (стало) яким; що + дієслово з семантикою змінювання + при чому (віддієслівний іменник); (найбільш уживані дієслова з семантикою змінювання: збільшуватись, зменшуватись, підвищуватись, підсилюватись, зростати, спадати, падати…).

5. Умовні записи (формули, рівняння, позначки тощо): *що позначають чим; що зображується як…; можна записати як/так/ у вигляді…; що зображають такою формулою/виразом; вираз має/буде мати такий вигляд….*

6. Правило чи принцип діяльності: *щоб + інфінітив, дієслово (3 особа множини чи 1 особа множини); щоб + інфінітив, треба + інфінітив; для цього треба + інфінітив.*

7. Доказ: *нехай/хай…тоді…з цього випливає…; позначаємо (візьмемо, оберемо, спрямуємо)… тоді будемо мати…; можна довести, що…; де… коли… отже… .*

8. Побудова, склад, класифікація: *що складається з чого; що входить у склад чого; що поділяється/розділяють на що, за якими ознаками.*

9. Порівняння: *що (важче, ближче) від чого (у скільки разів); що більше ніж що; чим…тим; більше/менше чого; за залежить від чого; що схоже на що; що подібно (аналогічно) до чого; що подібно (аналогічно) чому.*

10. Призначення і застосування: *де використовується (застосовується) що; що можна використати (застосувати) для чого; чим зручно користуватись для чого; ми будемо використовувати що (користуватись чим), для чого (для того, щоб…)*

11. Історичні відомості й уточнення інформації: а) екскурс – *хто коли відкрив (закон), довів, сформував, показав, дав визначення чому, вказав, визначив (закон); хто коли визначив, створив (теорію), підтвердив, вивчив, запропонував, встановив, побачив, передбачив, побудував що; хто вперше (перший) що зробив; хто автор чого;* б) довідка - *на основі чого було зроблено/створено що; що лежить в основі чого; що було покладено в основу чого; що було взято за основу чого; з урахуванням чого ведеться дослідження/досліджується що; за допомогою чого (як, яким чином) було встановлено що.*

12. Значення: *мати велике/найбільше значення, покласти початок; дати можливість; що міститься/полягає в чому.*

13. Порядок дій під час виконання практичних завдань: *прочитаємо, запишемо…; поділимо…; визначимо…; одержимо…; розрахуємо…; для цього треба…; знаходимо….*

14. Отримання: *де що отримують при… (за допомогою чого, яким способом).* [Корчагина,1990 11–19]

Урахування авторами навчальних посібників цього лінгвістичного матеріалу дасть змогу створити стабільні посібники із загальнотеоретичних дисциплін, задовольнивши потреби не лише студентів-іноземців (хоча їх у першу чергу), а й українських студентів як у змістовності предмету, так і у формі викладу.

З точки зору визначення оптимальних шляхів формування комунікативної компетенції в читанні, треба зазначити важливість ролі викладача-предметника та узгодженість його функцій із роботою викладача української мови. Узгодження роботи необхідне з метою економного та ефективного використання навчального часу. Роль викладача української мови полягає в оптимальній організації комунікативної практики іноземного студента в читанні.

Для формування комунікативної компетенції в читанні на заняттях з української мови використовуються умовно-комунікативні та комунікативні вправи, поєднані у систему. Умовно-комунікативні вправи спрямовані на вироблення й удосконалення фонетичних, лексичних і граматичних навичок. Комунікативні вправи призначені для розвитку умінь читання, які є показниками сформованості комунікативної компетенції. Так, наприклад, у студентів повинні бути сформовані уміння орієнтуватися в комунікативному завданні кожної змістової частини тексту, визначити цільову настанову читання відповідно до комунікативних завдань, тему тексту, прогнозувати подальший зміст речення, тексту, виділяти головну і другорядну інформацію тощо.

Усі комунікативні завдання можна розділити на дві групи. У першу входять завдання навчально-тренувального характеру, що виконуються на заняттях з української мови як засіб керування мовленнєвою діяльністю, що формується. Наприклад, для формування вміння орієнтуватися в комунікативних завданнях змістової частини тексту можуть бути запропоновані такі вправи:

1. Визначте комунікативне завдання тексту за ключовими словами (за словом – орієнтиром). (У тексті підкреслені ключові слова).

2. Прочитайте текст і скажіть одним словом, про що в ньому розповідається (визначте його тему). (У тексті виділені ключові слова).

3. Прочитайте текст. Сформуйте до нього питання.

4. Прочитайте текст. Розділіть його на змістові частини за виділеними словами, чи за абзацами або планом.

5. Прочитайте текст. Складіть номінативний план:

а) розподіліть текст на змістові частини за ключовими словами;

б) дайте назву кожній частині.

6. Прочитайте текст. Складіть питальний план:

а) розділіть текст на змістові частини за орієнтирами;

б) сформулюйте і запишіть питання до кожної частини.

7. Прочитайте і порівняйте зміст двох текстів. Скажіть, однакові чи ні комунікативні завдання.

8. Прочитайте текст. Скажіть, які комунікативні завдання вам необхідно вирішити, щоб зрозуміти весь текст.

У другу групу входять завдання, які студенти виконують під час читання навчальної літератури на заняттях із загальноосвітніх предметів чи під час самостійної роботи вже під керівництвом викладачів загальнотеоретичних дисциплін. Отже, для успішного підвищення комунікативної компетенції в читанні навчальної літератури професійного спрямування студентів-іноземців важливо узгодити роботу викладача української мови з викладачами-предметниками.

Таким чином, достатньо глибоке вивчення мовних засобів передачі предметного та комунікативного змісту із загальнотеоретичних дисциплін на мовних одиницях різного рівня з відповідної навчальної літератури на заняттях з української мови сприяє більш глибокому розумінню і міцному засвоєнню навчального матеріалу з різних предметів. В обов’язки викладача української мови входить також контроль за правильним розумінням прочитаного та за правильністю мовного оформлення нових створених студентами текстів (доповідей, рефератів, курсових тощо).

1. *Арутюнов А. Р.* Информационные банки данных как база современных учебников // Содержание и структура учебника русского языка как иностранного: Сб.статей // А.Р.Арутюнов, Н.Б. Мазурков, П.Г. Чеботарев / сост. Л.Б. Трушина / М., – 1981. – С. 42–58. 2. *Деммьянков В. З.* Понимание как интерпретирующая деятельность // Вопросы языкознания // В.З. Деммьянков. – 1983. – №6, С. 58–67. 3. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология: учебник для вузов. / И. А. Зимняя. – М.:

Логос, 2004. – 384 с. 4. *Корчагина Е. Л.* Координация при обучении чтению учебной литературы // Практическая методика преподавания русского языка на начальном этапе: Сб. статей // Е.Л. Корчагина. – М. – 1990 – С. 111–119. 5. *Костомаров В. Г.* Методическое руководство для преподавателей русского языка иностранцам / В.Г. Костомаров, О.Д Митрофанова. / 4-е изд., испр., – 1988. 6. *Методика преподавания русского языка* как иностранного для зарубежных филологов-русиситов (включенное обучение) / под ред. А.Н.Щукина / – М.: Рус.яз., 1990. 7. *Томина Ю. А.* Объективная оценка языковой трудности текстов (описание, повествование, рассуждения, доказательство): / Ю.А. Томина. /Дис./ канд. пед. наук. – М., – 1985 – С. 226. 8. *Тоцька Н.* Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів / Н. Тоцька // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 62–65. 8. *Хуторской А. В.* Ключевые компетенции. Технологии конструирования / А.В. Хуторской. // Народное образование. – 2003. – № 5. – С. 55–61.

Зотова С.А., ассист.,
Таврический НУ им. В.И.Вернадского

К ПРОБЛЕМЕ ДИГЛОССИИ В ГРЕЧЕСКОМ ЯЗЫКЕ (РАННИЙ ЭТАП «ИТАЦИЗМА»)

У доповіді розглянуті ранні етапи становлення «ітацизму» на прикладі папірусних текстів – приватних листів початку першого тисячоліття н.е.

Ключові слова: *Диглосія, «ітацізм», ранній етап, грецька мова.*

В докладе рассмотрены ранние этапы становления «итацизма» на примере папирусных текстов – частных писем начала первого тысячеления н.э.

Ключевые слова: *Диглоссия, «итацизм», ранний этап, греческий язык.*

In this article there were considered early periods of appearance of "itacism" on the examples of papyrus-texts – private letters of the beginning of first thousand AD.

Key words: *Diglossia, "itacism", early period, Greek language.*

Одним из интенсивно разрабатываемых направлений современной лингвистики является изучение проблемы двуязычия («диглоссии»), различных ее проявлений в разных языках в свете общей теории языковой коммуникации. Проблема эта многоаспектна